

УДК 37(09)(477)

РУСАКОВА Людмила Іванівна

викладач-методист Канівського коледжу
культури і мистецтв УДПУ імені Павла
Тичини – відокремлений структурний підрозділ
університету імені Павла Тичини
e-mail: Lusija63@mail.ru

„Хочеться, щоб школа наша була достойна бути школою цілого краю...” М. Мурашко, завідувач приватної художньої школи в листі до цукропромисловця, колекціонера, мецената та фінансового утримувача школи Івана Терещенка (1854 – 1903)

ЗМІСТ ТА МЕТОДИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРИВАТНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ ПРИ КИЇВСЬКІЙ РИСУВАЛЬНІЙ ШКОЛІ М. І. МУРАШКО ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. В статті розглядаються методична спрямованість та традиції приватної художньої освіти, зокрема діяльність українського педагога-художника Миколи Івановича Мурашко, завідувача Київською рисувальною школою, другої половини ХІХ століття. Наведені факти з його життя засвідчують небайдужість та велику зацікавленість в розвитку вітчизняної художньої освіти.

Ключові слова: рисувальна школа, приватна художня освіта, художня школа, художньо-освітня діяльність.

Постановка проблеми: Останнім часом в українській педагогіці все більший інтерес викликає початок становлення та розвиток художньої освіти в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Нові моделі змін у сучасній педагогіці не можна розглядати без художньо-освітніх надбань минулого. Тому, досліджуючи вітчизняну художню освіту окресленого періоду, виникає потреба розглядати її у зв'язку з методичною спрямованістю та традиціями приватної художньо-освітньої та громадської діяльності Миколи Івановича Мурашко – одного із фундаторів національних художньо-освітніх шляхів, завідувача Київської рисувальної школи другої половини ХІХ століття – початку ХХ століття. Він прагнув впроваджувати в процес навчання все нове, передове, що могло б зацікавити учнів, привернути їхню увагу.

Київська рисувальна школа – художньо-освітній навчальний заклад, який відіграв величезну роль у підготовці національних художньо-педагогічних кадрів. Направленість навчального закладу окреслювалась передовими педагогічними поглядами її керівника М. І. Мурашка та благодійника, попечителя І.М. Терещенка – головного фінансиста, утримувача школи.

Необхідність осмислення таких рушійних сил художньої освіти, виявлене потребами сучасної художньої педагогіки, адже освітня ситуація сучасного етапу актуалізує пошуки аналогів процесу художньо-естетичних змін, змушуючи пильно приглядатися до провідних художньо-педагогічних ідей найближчої історичної перебудови – доби на межі ХІХ та ХХ століть.

Тож, постановка проблеми даної статті зумовлена необхідністю виявлення найбільш значущих аспектів художньо-педагогічної діяльності, що мають неабияке спрямування, на підходи до формування сучасної художньої освіти України. Художня освіта, як складова художньої культури суспільства пов'язана з різнобічним і гармонійним розвитком творчих сил людини, способами збагачення її духовного світу, виховання суто людських якостей. Сучасне суспільство пріоритетами свого розвитку визначає формування творчо активного покоління, що в умовах мінливого і насиченого інформаційного середовища прагне до самоосвіти, саморозвитку і самореалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі становлення художньої освіти в Україні у другій половині ХІХ початку ХХ століття свої праці присвятили чимало вчених.

Ю. Турченко «Київська рисувальна школа», М. Евграшина М. "Что это Мурашко, с двугривенным в кармане, вздумал устраивать рисовальную школу?" Л. Амеліна «Думки про мистецтво» (зі щоденника Миколи Мурашка), М. Антоненко «Київська рисувальна школа М. І. Мурашка (кін. XIX – 10-і рр. XX ст.)»,

О. Іванченко О. «Як з'явилася перша художня школа в Україні, або Духовність творять одержимі»: До 160-річчя від дня народження Миколи Мурашка.

Також, О. Ковальчук окреслив процеси становлення першої національної Академії мистецтв. В. Старченко дослідив народне художнє мистецтво в контексті творчості митців України XIX – початку XX століття. М. Фомічова врахувала регіональну специфіку при дослідженні формування художньо-професійних шкіл в Україні. Р. Шагалов визначив художні позиції художньої освіти в Україні в середині XIX – середині XX століття.

Однак на сьогодні не існує ще ґрунтовної праці, яка б розкривала розвиток приватної художньої освіти в Україні другої половини XIX – початку XX століття зокрема на методичній направленості та традиціях приватної художньо-освітньої та громадської діяльності Миколи Івановича Мурашко. Саме в цьому вбачаємо її актуальність.

Мета статті – науково обґрунтувати та охарактеризувати методичну спрямованість та традиції приватної художньо-освітньої та громадської діяльності Миколи Івановича Мурашко – завідувача Київської рисувальної школи другої половини XIX– початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання стандартів та методів педагогічної діяльності в художній освіті другої половини XIX– початку XX ст. було досить актуальним у суспільстві. Цю тему піднімали в комісіях Міністерства народної освіти, в Академії мистецтв та залучали до обговорення громадськість. Багато викладачів і професійних художників висловлювалися за те, щоб перейти від копіювального методу до малювання з натури. Їм всупереч виступали викладачі, котрі започатковували копіювання, як основу художньої педагогіки і надавали характерну увагу орнаментові. Доречною була в процесі обговорення «Записка по предмету малювання» художника-педагога С. К. Зарянка, яку він подав до Петербурзької академії мистецтв 1858 р.. Головна мета його звернення – зосередження уваги довкола слабкої методичної й педагогічної підготовки вчителів малювання [1, С.105]. Зібраний матеріал дозволяє стверджувати, що перші ознаки пошуків методики викладання малювання в Російській імперії проявились у шістдесятих роках. Зокрема, відбулося практичне впровадження великих розмальованих таблиць, з яких одночасно перемальовував увесь клас. Завідувач Київської рисувальної школи М. І. Мурашко під час такого методу копіювання застосовував елемент змагання між учнями, що удосконалювало звичайний хід заняття. На таблицях були розміщені складні малюнки орнаментів. Можливо, саме з цим пов'язане небажання викладачів впроваджувати їх у навчальний процес.

У цей час малюнок почали розглядати складовою ідеальної системи виховання. Головним методичним змістом викладання були античні зразки, які мали ідеальні пропорції, красу форм. Та все ж, деякі передові педагоги-художники XIX ст. надавали перевагу малюнку з натури. Один із перших у Російській імперії цей метод актуалізував визначний художник-педагог К. П. Брюллов. Він зазначав: «...щоб опанувати малюнок, треба добре знати пластичну анатомію, вивчити увесь механізм роботи й будову людського тіла. Обізнаний мистець і працює вільно., – ...але насамперед слід опанувати механізм і ознайомитися якомога більш з малюнком, щоб вільно, без утруднень, передавати задумане й відчуте» [1, С.95].

Художник-педагог М. Мурашко в своїй педагогічній практиці завжди керувався принципом поступового, доступного розуміння, від легкого до складного. Засуджував тих викладачів, котрі намагались втлумачити учням на першому етапі навчання всі аспекти перспективи, вважав їхні дії передчасними, а тому шкідливими.

Проаналізувавши історичні джерела, ми з'ясували, що М. І. Мурашко не завжди дотримувався академічної системи виховання, тому вивчав і впроваджував досвід зарубіжних педагогів-художників, із перспективою подальшого використання своїй школі. Він ретельно пізнавав і порівнював програми та методики викладання малювання в

російських і зарубіжних малювальних школах: «...завжди цікавила нас організація подібних шкіл, як у нас на Русі, так і за кордоном, – писав він. – Я познайомився зі школою барона Штігліца, зі школою Товариства заохочення мистецтв...» [2, С.18].

Талановитий український педагог-художник Микола Іванович Мурашко народився 20 травня 1844 р. в Глухові, у родині іконостасного майстра. Малого Миколку постійно оточували велика кількість зразків, так званих «кунштів», що були мистецькими посібниками для написання ікон, які створював його батько. Вони, мабуть, і народжували його талант, надихали, стимулювали у хлопця цікавість і бажання: якщо не створювати щось нове, то хоча б змальовувати з наявного. Маленьким він збирав і копіював картинки з книг. У дитячі роки уже мав набір самостійних малюнків.

Вступив до Петербурзької Академії, як і багатьом студентам вихідцям із України, які бажали здобути художню освіту, сіро-сирий Петербург постійно стояв на перешкоді до реалізації мрій. Микола Іванович не зміг закінчити повний курс навчання в академії, через погіршення стану здоров'я, він вимушений був повернутись до рідної України.

Практикувати, як педагог-художником Микола Іванович розпочинає за місцем проживання у містечку Вороніж Чернігівської губернії. Та свої творчі надбання йому хочеться передавати наступникам. Він прагне демонструвати та навчати, відразу спостерігаючи за результатом. У 1867 році на підставі надісланих ним робіт, рада Петербурзької Академії, у силу обставин, що склалися із погіршенням його здоров'я, майже одногосно проголосувавши за надання звання. 1868 р. М. Мурашко розпочинає педагогічну діяльність у Київській прогімназії: «...без найменшої педагогічної підготовки, з якогось натхнення з неба, – згадуватиме він, – треба було знайти і методи, і способи викладання...» [2, С.18].

Опрацьовані джерела підтверджують, що протягом 1869 – 1870 рр. Микола Іванович був викладачем малювання у 1-й Київській гімназії, а з серпня 1873 р. – у Київському реальному училищі. У 1879 році, за одну із своїх картин «Мотив з околиць Києва», М. Мурашко відзначений радою Академії мистецтв, отримавши званням класного художника III ступеня. Наприкінці 70-х років педагог-художник посилено зосереджується довкола пейзажного живопису, наполегливо і сумлінно опановуючи природу. «...почуваю, – згадував сам художник, – що мила, любима мною природа не відпускає мене, не навчивши чого-небудь...» [2].

Висока майстерність проявилась у його пейзажах: «Річка Тетерів», «Коростишів» (1886), «Крим» (1892), «Берег Алупки» (1894), «Ай-Петрі», «Мечеть» (1897), «Млин», «У парку», «Вид Боярки» тощо, які поряд із учнівськими, експонує на київських і петербурзьких художніх виставках. Аналізуючи роботи, спостерігаємо, що педагог-художник досить часто звертається до сюжетів величних дніпровських просторів. Найбільш особливим і вдалим є пейзаж «Над Дніпром».

Та, прагнучи завжди Микола Іванович навчати охочих художньої грамоти. Тривалі наміри закріпити центр художнього навчання в Україні, зокрема в Києві, не здійснювались. Миколу Івановича турбували негаразди довкола становлення національних художньо-освітніх процесів. Усвідомлюючи наявність деяких власних предметів-наочностей та незначних зразків для копіювання, він зазначає у брошурі «Десятилетие Киевской рисовальной школы»: «...мені здавалось, що в мене вже дещо зібрано ... і, що цим можна поділитися з іншими дещо зробити». Все це робилось для функціонування художньої школи [2]. Йому, як нікому, надавалась можливість розгледіти талант учнів та викладачів, підбираючи їх у свою школу. Думка про відкриття рисувальної школи виникла в 1874 році, тоді він надавав велику кількість приватних уроків. Охочих опанувати художню освіту було багато і вони реалізували свої бажання через приватні заняття, оскільки в місті не було належного навчального закладу. Микола Іванович плекав задум створення належних умов, за яких би ті, хто любить мистецтво, мали можливість вільно навчатись, розвиватись і удосконалюватись, спостерігаючи шедеври майстрів та красу природи [4]. Його значний багаж знань та вмінь знадобився бажаним та творчим: «...головне навчити виміряти і

зрозуміти форму предмета, зосередити всю його увагу на розвитку понять про предмет та головні його типові риси і закони від яких ці риси формуються. Наслідком цього і будуть формуватися знання майбутнього художника... вся увага повинна бути зосереджена на розвиток ока під час передачі ліній коли відбувається тушування на силу...». Аналізуючи його творчість, складається враження, що Микола Іванович народжений із художньо-педагогічним талантом. Відтак, М. Мурашко вирішує припинити приватні заняття та пропонує всім бажаючим і творчим збиратись у його невеличкій квартирі на Михайлівській вулиці, із метою опанувати рисунок.

Із матеріалів слідує, що у 1875 році на перші заняття до Миколи Івановича прибули перші учні його школи: «... юнак привів свою сестру. Це була перша і єдина на той час моя учениця...; вона здалася мені дуже здібною. Потім поміщик з Борзни, родич Куліша, надумав з нудьги потішитися олівцем. Двоє хлопчиків-євреїв готувалися з рисування до п'ятого класу Кременчуцького реального училища і, нарешті, кілька дітей. Ось й уся школа перших днів її існування», – зазначає Микола Іванович у своїх «Спогадах старого вчителя». З часом вчитель розумів, що кімнатки, виділеної для навчання, не вистачало, необхідно було розширити навчальний простір, та бракувало коштів. Під час розмови зі своїм земляком Іваном Терещенком він насмілився попросити матеріальної підтримки на рисувальну школу. Син знаного цукрозаводчика Миколи Терещенка, 22-річний Іван Миколайович Терещенко, студент юридичного факультету університету Святого Володимира, довго не роздумуючи, пройнявся турботою про школу. Микола Іванович був на 10 років старший за Івана Терещенка, і до того часу вже вісім років відбув вчителем чистописання та малювання. Поціновувач образотворчого мистецтва одразу виділив 300 рублів та пообіцяв і надалі щорічно давати по 200 руб. на утримання школи. Так розпочалось становлення першого художнього навчального закладу в Києві, що зіграв величезну роль у розвитку національної художньої освіти та підготовці національно-художніх кадрів.

Офіційною датою відкриття школи вважається 16 вересня 1876 р., коли було отримано письмовий дозвіл, підписаний ректором університету Святого Володимира (він тимчасово підміняв відсутнього попечителя Київського учбового округу). У тому ж році міський голова Н. Ренненкампф виклопотав для школи безкоштовне приміщення на першому поверсі будівлі міської думи, а також субсидію в 300 руб. щорічно. Але матеріальна підтримка від Міністерства народної освіти школі не передбачалась, оскільки її відкриття вважали приватною справою Миколи Івановича, тому йому самому потрібно було думати й шукати необхідне обладнання, наочні посібники тощо. Одним з перших, до кого звернувся М. І. Мурашко за допомогою, був професор П. В. Павлов, який читав у Київському університеті курс теорії та історії мистецтв. Цей авторитетний і впливовий фахівець, із співчуттям поставившись до започаткування так необхідного для Києва художнього навчального закладу, надіслав його лист до Петербурзької академії мистецтв, з проханням допомогти новоствореній у місті рисувальній школі. Рада Академії розглянула це питання та ухвалила безкоштовно забезпечити школу деякими наочними посібниками.

Окрилений успіхом, Микола Іванович їде до Петербургу за навчальними посібниками, звертається до авторитетного мистецтвознавця, професора А. Прахова і, за його сприяння, знайомиться з петербурзьким гуртком художників-передвижників, котрі гаряче схвалили та підтримали створення закладу. Отриманими в дар картини та етюдів відомих живописців: І. Шишкіна, В. Полєнова, А. Брюллова, К. Маковського, В. Орловського, вертається до Києва

У подальшому підтримка петербурзьких художників-педагогів не припинялася, і колекція школи поступово поповнювалася роботами І. Рєпіна, Г. Мясоедова, К. Савіцького, В. Серова, створюючи затишну та належну атмосферу. Після однієї з поїздок до Петербурга І. М. Терещенко також привіз картини, старовинні узористі матерії, оправки образів, чаші, а також кілька цінних видань з орнаменту. Усе це мало стати основою шкільного музею [3].

У перший навчальний рік у школі було 40 учнів і два викладачі – М. Мурашко і художник-самоук П. Попов. Останній часто підміняв завідуючого та пропрацював у закладі до 1878 р. Наступного року запрошений був ще художник-викладач О. Будкевич.

Помічниками-репетиторами були старші учні, найбільш підготовлені вихованці, переважно з бідняків. Вони жили при школі й були на повному утриманні. До їхніх обов'язків належали заняття з учнями молодшої групи, підготовка приміщення. Першим учнем-репетитором був М. Котляревський. У наступні роки ці обов'язки виконували С. Гайдук, П. А. Чирка, М. К. Пимоненко (один з видатних учнів школи, який 1882 р. вступив до Академії мистецтв і в перший рік отримав три медалі), а також А. Клименко, В. А. Мохов, І. М. Шульга, П. Склярів, В. М. Маковський, Г. Г. Бурданов та ін. Підготовка учнів-репетиторів – це перша спроба передачі учням знань та навичок педагогічної майстерності, таку практику в Україні впровадила М. Д. Раєвська-Іванова [3, С. 52-58].

Учнями школи, окрім дітей, були ремісники, військові, селяни. До приватної рисувальної школи зараховували всіх бажаючих, незалежно від віку, статі, освіти та соціального становища. Заклад отримував сприяння й фінансову підтримку і від киян: пожертвування грішми, гравюрами, етюдами, рисунками. Це відіграло вирішальну роль у перші місяці існування школи, адже коштів на придбання потрібного устаткування, наочних посібників у М. І. Мурашка не було.

Здійснений науково-педагогічний аналіз матеріалів засвідчив, що з метою підтримки рисувальної школи Київська міська дума у вересні 1876 р. надала в розпорядження приміщення однієї з крамниць (у ній вона проіснувала до 1880 р.), а з січня 1877 р. дума призначила грошову субсидію в розмірі 300 карбованців щорічно (проте в 1880 р. школа була позбавлена цієї допомоги). Характер занять змінився: замість однієї загальної групи було створено три. У 1-ій – початковій групі учні малювали узорі й орнаменти здебільшого з естампів; у 2-ій – середній групі нескладні геометричні фігури з дроту і дерева, з гіпсових орнаментів та інших моделей; у 3-ій – старшій групі учні малювали гіпсові зліпки частин тіла (ніг, кистей руки, частин обличчя, масок і, нарешті, усієї голови), а також ліпили з глини. Для учнів середньої і старшої груп, за розпорядженні М. І. Мурашка, викладали курс теорії перспективи один раз на тиждень.

У 1878 р. діяльність Київської рисувальної школи була оцінена Похвальною відзнакою за надісланими М. І. Мурашком підсумковими роботами учнів до Петербурзької академії мистецтв. Висока оцінка підтверджувала правильність методики навчання.

Вивчені історичні матеріали засвідчують, що Київська малювальна школа надавала можливість обдарованим дітям отримати художню освіту, навіть тим, які не могли сплатити за навчання, оскільки був відпрацьований індивідуальний підхід до платні кожного учня [3].

Важливою ознакою організації навчального процесу можна вважати те, що учні вступали до неї протягом усього навчального року. Безперечно, це формувало зайві клопоти й заважало чіткій організації навчання. Але Микола Іванович відстоював зарахування учнів такого типу, оскільки здійснювалось забезпечення персонального підходу до кожного з учнів та надавалась можливість одночасно навчати всіх вихованців за єдиною програмою. Тому принцип переходу від легкого до складного, якого дотримувався Мурашко, відстоював шанс подолати труднощі в організації навчання учнів різного віку і ступеня підготовленості. Двері художньої школи були відкриті протягом дня. Відвідувачі приходили коли зручно, одні змінювали інших. Ремісникам, які працювали за основним місцем роботи в будні, призначались безкоштовні недільні заняття.

У 1884 р. І. М. Терещенко збільшив суму на утримання школи до 7000 карбованців, що дало можливість покращувати матеріальне становище рисувальної школи, а передусім – удосконалювати й збагачувати навчально-виховний процес.

Вже з перших років своєї педагогічної діяльності Микола Іванович, поряд із встановленими методиками зарубіжних навчальних посібників, формував свої напрацювання, побудовані на зразках рідної природи та побуту, які, на його думку, були більш близькими для учнів.

У роботах М. І. Мурашка: «Десятиліття Київської малювальної школи 1875-1885 рр.» (Мова, читана завідувачем в день десятиліття школи 22 жовтня 1885 р.), «Спогади старого вчителя» (1907 р.) – у вигляді мемуарів викладено інформацію про малювальну школу,

педагогічні й методичні пошуки, викладачів закладу. Автор описував свої враження від подорожей за кордон, правдиво окреслював соціальні умови, політичну ситуацію та освітню практику. М. І. Мурашко видав посібники з малювання і п'ять робочих зошитів для дітей (1869 р. та 1875 р.). Вони є бібліографічною рідкістю та мають наукову цінність в історії вітчизняної педагогіки, ставши першими українськими посібниками для тих, хто починав опановувати малюнок. Зміст зошитів побудований на місцевому матеріалі й складається з «українських типів і краєвидів» [6, С.76]. На сторінках виконані М. І. Мурашком літографовані малюнки орнаментів, будинків, пейзажів, жанрових сцен, які пропонувалися учням як зразки для копіювання. Педагог розташовував їх за складністю, доступністю й цікавістю сюжету, надаючи методичну пораду, вказуючи учневі, як вільно переходити від простого до складнішого, опановуючи техніку рисунку.

Матеріали щоденника педагога-художника також включають літографії з творів таких відомих митців, продовжувачів реалістичних традицій, як Т. Г. Шевченко («Катерина»), К. О. Трутовський («Сліпий жебрак»), Л. М. Жемчужников («Українська дівчина»).

Варто відмітити, що зміст посібників Миколи Івановича вибудований за виразною методичною послідовністю, з урахуванням вікових особливостей, у чіткій реалістичній формі зосереджена жага до життя українського народу, його історії. Він знайомив учнів із визначними українськими майстрами живопису та графіки. Малюнки до творів розміщувалися за складністю й відзначалися чіткістю форм і ліній, доступністю й цікавістю сюжету. Автор рекомендував учневі, як можна переходити від простого до складнішого, опановуючи мистецтвом рисунку. Описані навчальні посібники-зошити М. І. Мурашка вперше були надруковані в Україні, для навчання та в 1875 р. перевидані. Вони користувались попитом не тільки у Києві і Росії, а й за кордоном. (Аналізуючи методичну діяльність М. І. Мурашка, слід зосередити увагу на його книгу «Спогади старого вчителя», в якій він підсумував свій педагогічний досвід, шляхи становлення та процес функціонування Київської малювальної школи. Сторінки книги містять автобіографічні матеріали та розкривають творчу майстерність діячів вітчизняного образотворчого мистецтва, тому може слугувати практичними рекомендаціями з питань викладацької та методичної роботи і в сучасній освітній практиці.

У навчально-виховному процесі М. І. Мурашко виділяв метод милування красою природи, особливо навесні й ранньої осені. Від багатства краси природи до краси людської душі – це його мистецько-педагогічне кредо [6].

З 1883 р. М. І. Мурашко впроваджує в школі метод малювання по пам'яті. Головний зміст його полягав у тому, що учні повинні бути чітко зосереджені, при собі мати чистий аркуш паперу, олівець. Перед вихованцями виставлявся закритий красивий і великий твір мистецтва. Останній відкривали, коли всі підготувались. Учні підходили до виставленого твору, та через п'ять хвилин твір знову закривали. Микола Іванович описав одну ситуацію під час проведення такого методу: «... вони були наче в невеличкому сомнамбулізмі, ніхто наче нічого не бачив, крім одержаного враження; усі були сповнені ним і старалися швидше знайти собі місце, щоб зараз же зарисувати те, що вони бачили» [7]. Згодом відкривали твір ще раз, але вже на менший проміжок часу. Вправи на рисування з пам'яті проводили у школі в певні дні тижня і для всіх учнів. Таким способом активізувалась пам'ять, з'ясувалось, що в ній залишається з побаченого й що відтворено, наскільки потрібні повторення й доповнення знань, зокрема з анатомії.

Микола Іванович зосереджував увагу учнів також на динамічності, миттєвості. Виконуючи практичне завдання, учні, здебільшого, весь час проводили за змальовуванням об'єкта, що нерухомо стояв перед їхніми очима у вигляді орнаменту, погруддя, статуї чи живої натури. Та викладач був переконаний, що художнику іноді варто «схопити» істинний момент життя, руху, а не статичний предмет. Микола Іванович припускав, що художник покликаний надати іншим можливість споглядати випадково побачене й зображене.

На початку 1990 р. в рисувальній школі навчалось 250 учнів. Приміщень для навчання не вистачало, навіть працюючи у дві зміни. Родина Терещенків знову сприяє розширенню школи. У 1991 р. навчальний заклад переїздить у будинок на Великій Володимирській, 47, у якому було 18 кімнат.

Учні рисувальної школи М. І. Мурашка мали можливість практикувати свої знання й художні здібності під час виконання реставраційних робіт із наставниками: відновлення старовинних фресок Кирилівської церкви під керівництвом М. О. Врубеля та новозбудованого Володимирського собору під керівництвом В. М. Васнецова. Учні працювали помічниками і асистентами у професора В. В. Верещагіна під час розпису стін Печерської обителі. Відтак, Микола Іванович приходиться до висновку, що вже сформувались усі передумови для реорганізації Київської рисувальної школи.

Із мемуарів «Спогади старого вчителя» дізнаємось, як мріяв Микола Іванович, щоб Київська малювальна школа стала для України своєрідною Академією мистецтв. У листі до І. М. Терещенка (1886 р.) він писав: «Отже, все зводиться до одного: хочеться, щоб школа наша була великою школою цілого краю». [3, С.13].

За згодою І. Терещенка було розпочато складання статуту. Та незабаром Іван Миколайович поспішив відмінити свою згоду й матеріально не підтримав проект реорганізації малювальної школи в художнє училище.

Із матеріалів попередніх дослідників дізнаємось, що І. Терещенко давно плекав ідею стати для Києва тим, ким був для Москви П. М. Третьяков, а також наблизити художньо-освітні ідеї рисувальної школи до промислово-комерційних потреб. Практична діяльність закладу зосереджувалась довкола учнівської практики-малювання у церквах, проектування іконостасів та виконання для них комплектів ікон, створення образів для приватних замовників, для єпархіальних управлінь і єпископських резиденцій. Переважно, ці розбіжності й призвели до закриття школи на 26-му році її діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Протягом всього періоду існування школи М. І. Мурашко повністю залежав від свого фінансового покровителя та наголошував «... скажу більше: без його допомоги мені, очевидно, ніколи не вдалося б досягти тієї мети, яку я собі поставив» [8]. «Наскільки ж ці кошти були значними, – переконує Мурашко, –... коли в 1885 р. постало питання про виховне значення орнаменту, Іван Миколович негайно відправив мене за кордон, щоб вивчити стан цього питання в іноземних навчальних закладах» [9].

Таким чином, становлення Київської рисувальної школи було міцним підґрунтям для розвитку образотворчого мистецтва та підготовки художньо-педагогічних кадрів. М. Мурашко заклав передумови створення національної художньої освіти в Україні, із подальшим відкриттям першого вищого художньо-освітнього закладу. Подальшого розвитку потребує висвітлення внеску українських благодійників, попечителів і меценатів, митців і художників-педагогів у розвиток приватної художньої освіти за кордоном.

Список використаної літератури

1. Ростовцев Н.Н. История методов обучения рисованию. Русская и советская школа рисования: Учеб. пособие для студ. – М., 1982. – 240 с.
2. Мурашко М.И. Десятилетие киевской рисовальной школы 1875–1885. (Речь, читанная заведующим в день десятилетия школы, октября 1885 г.) – К., 1885. – 20 с.
3. Мурашка М.І. Киевская рисовальная школа “Воспоминание старого учителя”. – К.: Типография С.В. Кульженко, 1910. – Вып. № 3 – 102 с.
4. Іванченко О. І. Як з'явилася перша художня школа в Україні, або Духовність творять одержимі: До 160-річчя від дня народження Миколи Мурашка / Олесь Іванченко // Столиця. – 2004. – 2 верес. – С. 23.
5. Русов П.П. Рисовальная школа в г. Киеве // Киевлянин. – 1877. – № 22. – С. 2.
6. Турченко Ю.Я. Вопросы художественного образования; по страницам отечественной периодики последней четверти XIX в. – К.: Изд-во АН УССР, 1959. – 52 с.
7. Мурашко М. І. Текст промови на святкуванні 25-річчя школи. 1901 р. : автограф. – Національний художній музей України, ДАФ № 17, од. зб. № 63, 10 арк.
8. Турченко Ю.С. Портрет Шевченка роботи М. Мурашка / Ю. Турченко // Мистецтво. – 1955. – № 2. – С. 12.
9. Щоденник Миколи Мурашка : автограф. – Національний художній музей України, ДАФ № 17, од. зб. 2. – 122 арк.

Reference

1. Rostovtsev N.N. (1982). History rysovanyyu learning methods. Russian and Sovetskaya school rysovanyya: Textbook. posobyie for students. 240 (in Russ.)
2. Murashko M. I. (1885). Graphic Desyatyletye the Kiev school 1875-1885. (Speech, chytannaya zaveduyuschym desyatyletyya school). 20(in Ukr)

3. Murashko M.I. (1910). Kievskaya rysovalnaya school. Typography SV Kulzhenko. Number . 102. (in Ukr)
4. Ivanchenko A.I. (2004) Did the first art school in Ukraine or create spiritual obsessed. 23. (in Ukr)
5. Russov P.P. (1877) Rysovalnaya school in Kiev. 2. (in Ukr)
6. Turchenko U. Y. (1959). Questions artistic education; on the pages peryodyky posledney Patriotic Fourth of XIX century. Publishing House of the USSR Academy of Sciences. 52. (in Ukr)
7. Murashko M.I. (1901). Speeches at the celebration of the 25th anniversary of the school. (in Ukr)
8. Turchenko Y. S. Portrait of M. Murashko . 12. (in Ukr)
9. Mykola Murashko Blog: autograph. Number. 122 sheets. (in Ukr)

*Rusakova Liudmila Ivanivna, Kanev teacher-Methodist College of Culture and Arts Uman State Pedagogical University named Paul Tyczyn - a separate unit of the University, graduate student of Department - general pedagogy and history of pedagogy Uman State Pedagogical University named Paul Tyczyn.
e-mail: Lusija63@mail.ru*

CONTENTS ORIENTATION PRIVATE AND TEACHING ART EDUCATION AT THE KYIV DRAWING SCHOOL N.I. MURASHKO SEKONDDHALF OF XIX - EARLY XX CENTURY

Summary. The article deals with methodological orientation and tradition of private art education, including teacher activity Ukrainian artist Nikolai Ivanovich Murashko, head of the Kiev drawing school, the second half of the nineteenth century. These facts from his life demonstrate concern and great interest in the development of national art education. Reveals how professional and artistic skills at a given historical period contributed to the establishment and development of private art schools. Kyiv Drawing School - a private art-educational institution, which played a huge role in the development of national art education and training of artistic and pedagogical staff. The focus of the institution in the designated period largely defined advanced pedagogical views its head – N.I. Murashko

Kiev drawing school – artistic and educational institution, which played a huge role in the preparation of national artistic and pedagogical staff. Orientation of the institution framed advanced pedagogical views of its leader M. Murashko and benefactor, philanthropist and trustee IM Tereshchenko - the main financier of the holder of the school.

Given the existing statelessness nation in the study period, the Ukrainian benefactors was assigned the mission to promote the rise of original national culture. Geography philanthropy included the territories of almost all modern Ukraine. It is not obmezhovivalas leading centers of social and public life was closely connected with the surrounding estates and district towns inhabited by industrialists, merchants and nobility. This is the range of a few people who have permanent source of income, and their donations were voluntary share of necessary public life.

Keywords: drawing school, a private art school, art school, artistic and educational activities.

*Одержано редакцією 22.02.2016
Прийнято до публікації 25.02.2016*

УДК 377.011.3

КОПТЄВА Ольга Миколаївна

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: julaschka111@rambler.ru

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ЗРІЛІСТЬ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті вказується важливість формування соціально-професійної зрілості учнів професійно-технічних навчальних закладів, оскільки вони не завжди підготовлені до реалії життя. Соціально-професійна зрілість учня аналізується через розкриття понять «зрілість», «соціальна зрілість» та «професійна зрілість». Під соціально-професійною зрілістю ми розуміємо якість особистості учня, що характеризується прийняттям та засвоєнням соціальних та професійних